

MUHANDISLIK

& IQTISODIYOT

№12

ijtimoiy-iqtisodiy, innovatsion texnik,
fan va ta'limga oid ilmiy-amaliy jurnal

2025
dekabr

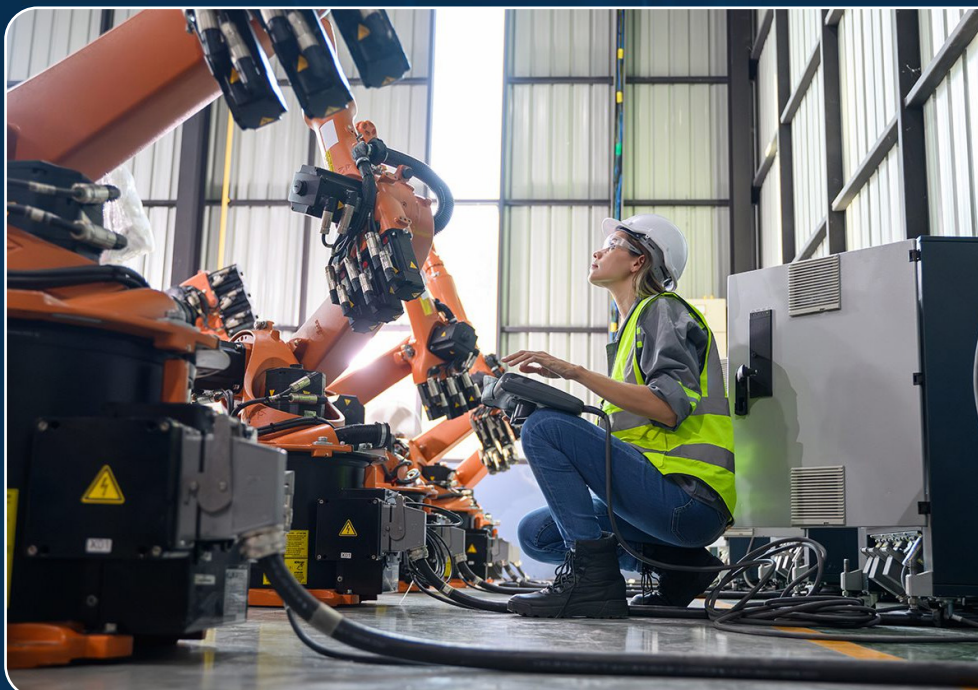

Milliy nashrlar

OAK: <https://oak.uz/pages/4802>

05.00.00 – Texnika fanlari

08.00.00 – Iqtisodiyot fanlar

Google Scholar

OPEN ACCESS

ULRICHSWEB™
GLOBAL SERIALS DIRECTORY

Academic
Resource
Index
ResearchBib

ISSN
INTERNATIONAL
STANDARD
SERIAL
NUMBER
INTERNATIONAL CENTRE

CYBERLENINKA

OpenAIRE

ROAD

INDEX
COPERNICUS
INTERNATIONAL

BASE

Crossref

НАУЧНАЯ ЭЛЕКТРОННАЯ
БИБЛИОТЕКА
LIBRARY.RU

ISSN: 3060-463X

РЭУ.РФ
РОССИЙСКИЙ ЭКОНОМИЧЕСКИЙ УНИВЕРСИТЕТ
ИМЕНИ Г.В. ПЛЕХАНОВА
ТАШКЕНТСКИЙ ФИЛИАЛ

muhandislik & iqtisodiyot

ijtimoiy-iqtisodiy, innovatsion texnik,
fan va ta'limga oid ilmiy-amaliy jurnal

Elektron nashr, 502 sahifa.
2025-yil, dekabr

Bosh muharrir:

Zokirova Nodira Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori, DSc, professor

Bosh muharrir o'rinbosari:

Shakarov Zafar G'afarovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori, PhD, dotsent

Tahrir hay'ati:

Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'z FA akademigi, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Sharipov Kongratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori, professor

Maxkamov Baxtiyor Shuxratovich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Shaumarov Said Sanatovich, texnika fanlari doktori, professor

Turayev Bahodir Xatamovich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Nasimov Dilmurod Abdulloyevich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Allayeva Gulchexra Jalgasovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Arabov Nurali Uralovich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Maxmudov Odiljon Xolmirzayevich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Xamrayeva Sayyora Nasimovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Bobonazarova Jamila Xolmurodovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Irmatova Aziza Baxromovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Bo'taboyev Mahammadjon To'ychiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Shamshiyeva Nargizaxon Nosirxuja kizi, iqtisodiyot fanlari doktori, professor,

Xolmuxamedov Muhsinjon Murodullayevich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent

Xodjayeva Nodiraxon Abdurashidovna, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent

Amanov Otabek Amankulovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent

Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Qurbonov Samandar Pulatovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Zikriyoyev Aziz Sadulloyevich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Tabayev Azamat Zaripbayevich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Sxay Lana Aleksandrovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent

Ismoilova Gulnora Fayzullayevna, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent

Djumaniyazov Umrbek Ilxamovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent

Kasimova Nargiza Sabitdjanovna, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent

Kalanova Moxigul Baxritdinovna, dotsent

Ashurzoda Luiza Muxtarovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Sharipov Sardor Begmaxmat o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Sharipov Botirali Roxataliyevich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor

Tursunov Ulug'bek Sativoldiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent

Bauyetdinov Majit Janizaqovich, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti dotsenti, PhD

Botirov Bozorbek Musurmon o'g'li, Texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Sultonov Shavkatjon Abdullayevich, Kimyo fanlari doktori, (DSc)

Jo'raeva Malohat Muhammadovna, filologiya fanlari doktori (DSc), professor.

muhandislik & iqtisodiyot

ijtimoiy-iqtisodiy, innovatsion texnik,
fan va ta'limga oid ilmiy-amaliy jurnal

- 05.01.00 – Axborot texnologiyalari, boshqaruv va kompyuter grafikasi
- 05.01.01 – Muhandislik geometriyasi va kompyuter grafikasi. Audio va video texnologiyalari
- 05.01.02 – Tizimli tahlil, boshqaruv va axborotni qayta ishlash
- 05.01.03 – Informatikaning nazariy asoslari
- 05.01.04 – Hisoblash mashinalari, majmualari va kompyuter tarmoqlarining matematik va dasturiy ta'minoti
- 05.01.05 – Axborotlarni himoyalash usullari va tizimlari. Axborot xavfsizligi
- 05.01.06 – Hisoblash texnikasi va boshqaruv tizimlarining elementlari va qurilmalari
- 05.01.07 – Matematik modellash
- 05.01.11 – Raqamli texnologiyalar va sun'iy intellekt
- 05.02.00 – Mashinasozlik va mashinashunoslik
- 05.02.08 – Yer usti majmualari va uchish apparatlari
- 05.03.02 – Metrologiya va metrologiya ta'minoti
- 05.04.01 – Telekommunikatsiya va kompyuter tizimlari, telekommunikatsiya tarmoqlari va qurilmalari. Axborotlarni taqsimlash
- 05.05.03 – Yorug'lik texnikasi. Maxsus yoritish texnologiyasi
- 05.05.05 – Issiqlik texnikasining nazariy asoslari
- 05.05.06 – Qayta tiklanadigan energiya turlari asosidagi energiya qurilmalari
- 05.06.01 – To'qimachilik va yengil sanoat ishlab chiqarishlari materialshunosligi
- 05.08.03 – Temir yo'l transportini ishlatish
- 05.09.01 – Qurilish konstruksiyalari, bino va inshootlar
- 05.09.04 – Suv ta'minoti. Kanalizatsiya. Suv havzalarini muhofazalovchi qurilish tizimlari
- 10.00.06 – Qiyosiy adabiyotshunoslik, chog'ishtirma tilshunoslik va tarjimashunoslik
- 10.00.04 – Yevropa, Amerika va Avstraliya xalqlari tili va adabiyoti
- 08.00.01 – Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 – Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 – Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 – Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 – Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 – Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 – Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 – Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 – Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 – Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 – Marketing
- 08.00.12 – Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 – Menejment
- 08.00.14 – Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 – Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 – Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 – Turizm va mehmonxona faoliyati

Ma'lumot uchun, OAK

Rayosatining 2024-yil 28-avgustdagi 360/5-son qarori bilan "Dissertatsiyalar asosiy ilmiy natijalarini chop etishga tavsiya etilgan milliy ilmiy nashrlar ro'yxati"ga texnika va iqtisodiyot fanlari bo'yicha "Muhandislik va iqtisodiyot" jurnali ro'yxatga kiritilgan.

Muassis: "Tadbirkor va ishbilarmon" MChJ

Hamkorlarimiz:

1. Toshkent shahridagi G.V.Plexanov nomidagi Rossiya iqtisodiyot universiteti
2. Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti
3. Toshkent irrigatsiya va qishloq xo'jaligini mexanizatsiyalash muhandislari instituti" milliy tadqiqot universiteti
4. Islom Karimov nomidagi Toshkent davlat texnika universiteti
5. Muhammad al-Xorazmiy nomidagi Toshkent axborot texnologiyalari universiteti
6. Toshkent davlat transport universiteti
7. Toshkent arxitektura-qurilish universiteti
8. Toshkent kimyo-texnologiya universiteti
9. Jizzax politexnika instituti

MUNDARIJA

RASMIY RIVOJLANISH YORDAMI (OFFICIAL DEVELOPMENT ASSISTANCE, ODA) ORQALI O'ZBEKISTONDA DAVLAT MOLIYASINI BOSHQARISH (PUBLIC FINANCIAL MANAGEMENT, PFM) TIZIMINI TAKOMILLASHTIRISH	24
Pulatov Dilshod Haqberdiyevich, Ulug'ova Maftunabonu To'liqinova	
INNOVATIVE TECHNOLOGIES IN LEADING WHEAT-PRODUCING COUNTRIES.....	28
Turayeva Gulizahro	
BLOKCHEYN TIZIMLARI UCHUN XESH FUNKSIYALARNI TANLASH MEZONLARI VA SAMARADORLIK KO'RSATKICHLARI TAHLILI	32
Abduraximov Baxtiyor, Allanov Orif, Turdibekov Baxtiyor	
RIVOJLANGAN DAVLATLAR TAJRIBASI ASOSIDA KICHIK KORXONALARDA ISHLAB CHIQARISHNI SAMARALI TASHKIL ETISH MODELLARI: NAMANGAN VILOYATI MISOLIDA	39
Xonto'rayev Obbosxon Kamolxon o'g'li	
ISSIQLIK AKKUMULYATORINING RAZRYADLANISH JARAYONIDA SUYUQLIK QATLAMLARIDA HARORAT TAQSIMLANISHINING BIR O'LCHOVLI MODEL	43
B.A. Hikmatov, M.S. Mirzayev	
ISLOM MOLIYASI TAMOYILLARI ASOSIDA YASHIL LOYIHALARNI MOLIYALASHTIRISH IMKONIYATLARI.....	49
Safarova Nasiba Gulmurod qizi	
ПРИМЕНЕНИЕ ИНТЕЛЛЕКТУАЛЬНЫХ СИСТЕМ В ОБУЧЕНИИ СПЕЦИАЛИСТОВ ПО ИНФОРМАЦИОННЫМ ТЕХНОЛОГИЯМ.....	54
Даниярова Улбосын Куатбаевна	
YANGI TURDAGI IKKI QATLAMLI TRIKOTAJ TO'QIMALARI KO'RSATKICHLARINI KOMPLEKS BAHOLASH	58
Ergasheva Rashida Abdug'aniyevna	
HALQALI YIGIRISH MASHINASIDA BURAM UCHBURCHAGINING IP UZILISHIGA BOG'LIQLIGINI TADQIQI.....	62
Soliyev Azizbek Kamoldinovich	
НОВЫЕ ТЕНДЕНЦИИ ТУРИЗМА 2030: СТРАТЕГИЧЕСКИЕ ОРИЕНТИРЫ И РЕКОМЕНДАЦИИ ДЛЯ УЗБЕКИСТАНА	69
Голышева Елена Вячеславовна	
STRATEGIK JARAYONNING MODELLARI	76
Musayeva Dilnoza Dilshatovna	
МАТЕМАТИЧЕСКИЕ МОДЕЛИ ОЦЕНКИ СТОИМОСТИ КВАРТИР В МНОГОЭТАЖНЫХ ДОМАХ.....	81
Уринов Адхамжон Акбарович	
MATERIALLARNI MURAKKAB YASSI TRAEKTORIYALAR BO'YICHA DEFORMASIYALANTIRISHDA PLASTIK DEFORMASIYALANISH JARAYONLARI	88
A.Xakimov, X.Xakimov	
TIJORAT BANKLARI TOMONIDAN LOYIHALARNI ISLOM MOLIYA INSTRUMENTLARI ORQALI MOLIYALASHTIRISH YO'LLARI.....	95
Xaitov Shaxzod Sharipboyevich	
SANOAT KORXONALARINING RAQOBATBARDOSHLIGINI OSHIRISH CHORA-TADBIRLARINING KETMA KETLIGI	102
Xusanova Maloxat Mengnorovna	
TO'QIMACHILIK KORXONALARIDA LOGISTIKA XARAJATLARI TAHLILI	107
Saidova Kamola Xoshimovna	

OZIQ-OVQAT SANOATINI IQTISODIY RIVOJLANTIRISHDA EKOLOGIK MUAMMOLAR VA ULARNI YECHISHNING METODOLOGIK YONDASHUVLARI	111
Tleuv Niyetulla Raxmanovich	
YUQORI MUSTAHKAM KOMPOZIT ARMATURALARDAN FOYDALANILGAN TEMIRBETON KONSTRUKSIYALARINING YUK KO'TARUVCHANLIGI VA UZOQ MUDDATLI DEFORMATSIYALARINI BAHOLASH	114
Mamajanova Odina Alisher qizi	
KORXONALARDA DAROMADLILIK KO'RSATKICHLARINI BAHOLASHNING ZAMONAVIY YONDASHUVLARI	119
Farog'at Xo'jabekova, Eshankulova Nafisa Komiljon qizi	
TEMIR YO'L INFRATUZILMASIDA YASHIL IQTISODIYOT TAMOYILLARINI QO'LLASH: CSR, ESG VA PRI ASOSIDA BARQAROR RIVOJLANISH STRATEGIYASINI SHAKLLANTIRISH	124
Abduraxmanova Muqaddas Toxtasinovna	
THE ROLE OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE IN OPTIMIZING MARKETING AND EDUCATIONAL PROCESSES IN HIGHER EDUCATION	128
Sadikov Shoxrux Shuhratovich	
BANK FAOLIYATIDA "YASHIL" MOLIYAVIY VOSITALARDAN FOYDALANISHNING NAZARIY ASOSLARI.....	133
Abduraxmonov Alimardon Sodiq o'g'li	
TIJORAT BANKLARI TOMONIDAN LOYIHALARNI ISLOM MOLIYA INSTRUMENTLARI ORQALI MOLIYALASHTIRISH YO'LLARI	139
Xaitov Shaxzod Sharipboyevich	
BOSHQARUV PSIXOLOGIYASIGA DOIR MUAMMOLARNI BARTARAF ETISHNING ZAMONAVIY YO'NALISHLARI	145
Aripov Oybek Abdullayevich	
TADBIRKORLIK SUBYEKTLARIDA INNOVATSIYALARNI JORIY ETISHNING IQTISODIY SAMARALARI	150
Karimov Nodirbek	
УТИЛИЗАЦИЯ ПОБОЧНЫХ ПРОДУКТОВ ПЕРЕРАБОТКИ ХЛОПКА ДЛЯ СИНТЕЗА АНТИКОРРОЗИОННЫХ КОМПОЗИЦИОННЫХ ПОКРЫТИЙ.....	155
Ситмуратов Тулкинбек Сабирбаевич, Баходиров Худайберган Баходир угли	
SANOAT KORXONALARIDA MOLIYAVIY BARQARORLIKNI TA'MINLASHNING METODOLOGIK ASOSLARI.....	163
Ergashev Muhibbek Aslam o'g'li	
O'ZBEKISTON TO'QIMACHILIK SANOATIDA XORIJIY INVESTITSİYALAR SAMARADORLIGINI OSHIRISH YO'NALISHLARI	168
Nazarova A.N.	
АВТОМАТИЗИРОВАННАЯ СИСТЕМА РАСЧЁТА ПОКАЗАТЕЛЕЙ ЭФФЕКТИВНОСТИ СОТРУДНИКОВ ОРГАНИЗАЦИИ	172
Шухратов Мамуржон Шухрат угли	
BLOCKCHIAN, IOT (INTERNET OF THINGS) NING IQTISODIY SOHALARDA QO'LLANISHI	178
Avazov Ergash Xidirberdiyevich	
O'ZBEKISTONDA INVESTITSİYALARNI MOLIYAVIY BOSHQARISHNING JORIY HOLATI VA EKONOMETRIK TAHLILLAR ASOSIDA KELGUSI YILLAR PROGNOZI.....	182
Ismailov Dilshod Anvarjonovich	
QISHLOQ XO'JALIGI KLASSTERLARI MOLIYAVIY HOLATINING NAZARIY JIHATLARI	190
Dildora Yuldasheva	
TURIZM SOHASIDA TRANSPORT XIZMATLARINING HOLATI	194
Xalimov Shaxboz Xalimovich	
MAHALLA BUDJETI VA SOLIQLARNING YIG'ILUVCHANLIGINI OSHIRISH YO'LLARI	200
Abdullayev Zafarbek Safibullayevich	

BUDJET TASHKILOTLARIDA QURILISH-TA'MIRLASH XARAJATLARI HISOBINING USLUBIY JIHATLARI.....	206
<i>Azizova Zilola Lochinovna</i>	
KOSHI – BUNYAKOVSKIY – SHVARS INTEGRAL TENGSIZLIGI VA UNING IQTISODIYOTDAGI ROLI.....	212
<i>Saipnazarov Shaylovbek Aktamovich</i>	
ИНТЕГРАЦИЯ ПРИНЦИПОВ ЦИРКУЛЯРНОЙ ЭКОНОМИКИ В АГРОПРОДОВОЛЬСТВЕННЫЙ СЕКТОР УЗБЕКИСТАНА: ЭКОНОМИЧЕСКАЯ ЭФФЕКТИВНОСТЬ, ПЕРЕРАБОТКА БИОМАССЫ И СТРАТЕГИИ СОКРАЩЕНИЯ ПОСТУБОРОЧНЫХ ПОТЕРЬ	219
<i>Эгамбердиев Хумоюн Хамрокулович</i>	
HOVUZ BALIQCHILIGI XO'JALIKLARIDA REJALASHTIRISHNING MUDDATLARI VA BOSQICHLARI	227
<i>Dosmuratova Shaxista Kengashovna, Menglikulov Bakhtiyor Yusupovich</i>	
O'ZBEKISTON SHAROITIDA KICHIK BIZNESNI QO'LLAB-QUVVATLASH TIZIMINI TAKOMILLASHTIRISH YO'LLARI	233
<i>Ergashev Jamshid Jamoliddinovich</i>	
KON-METALLURGIYA KORXONALARINING KORPORATIV BOSHQARUV TIZIMIDA KPINING O'RNI VA AHAMIYATI.....	237
<i>Ergashov Botirjon Ergashovich</i>	
SANOAT KORXONALARIDA INNOVATSION TEXNOLOGIYALARNI JORIY ETISHNING IQTISODIY SAMARADORLIGI.....	245
<i>Ahmadjanov Ilyosbek</i>	
ACCELERATING SOCIOECONOMIC DEVELOPMENT IN RURAL AREAS THROUGH DIGITAL TECHNOLOGIES: A COMPREHENSIVE ANALYSIS	250
<i>O.Q. Xudayberdiyeva, Z.B. Negmatullayeva</i>	
ISSIQXONALARDAN FOYDALANISHNING OZIY-OVQAT XAVFSIZLIGIGA TA'SIRI BO'YICHA MUAMMONI ASOSLASH VA UNING MILLIY MANFAATLARGA ALOQADORLIGINI ANIQLASH.....	256
<i>Otavullaev Sukhrob Sa'dullo o'g'li</i>	
NAMANGAN VILOYATIDA DON MAHSULOTLARI NARXLARINI SHAKLLANTIRISHDA BOZOR TAJRIBASI	260
<i>Bahriddinov Jahongirbek Ravshanjon o'g'li</i>	
RAQAMLI IQTISODIYOTGA O'TISHNING JAHON TAJRIBASI: MUAMMO VA ISTIQBOL	264
<i>Mamadaliyev Akmaljon</i>	
ПОВЫШЕНИЕ СОЦИАЛЬНОЙ ЗНАЧИМОСТИ НАЛОГОВ В НОВОЙ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ СИТУАЦИИ.....	269
<i>Зайналов Джахонгир Расулович</i>	
FARG'ONA VODIYSIDA KICHIK BIZNES VA TADBIRKORLIK SUBYEKTLARI FAOLIYATINI RIVOJLANTIRISHNING HUDUDIIY XUSUSIYATLARI	274
<i>Murodxiyeva Feruza Majidovna</i>	
TOG' VA TOG'OLDI HUDUDLARIDA IQLIM O'ZGARISHI SHAROITIDA QISHLOQ XO'JALIGI BARQARORLIGINI TA'MINLASH STRATEGIYALARI.....	280
<i>Abduliyeva Gulshan Maxmudovna</i>	
LABOR MIGRATION IN UZBEKISTAN: SOCIO-ECONOMIC TRENDS AND DEVELOPMENT PROSPECTS	285
<i>Razakova Barno Sayfiyeva</i>	
U-NET BASED POLYP SEGMENTATION ON KVASIR-SEG DATASET: PERFORMANCE EVALUATION AND COMPARISON WITH STATE-OF-THE-ART METHODS	289
<i>Mukhriddin Arabboev, Shohruh Begmatov, Sukhrob Bobojanov</i>	

IQTISODIYOT TARMOQLARI VA SOHALARI RIVOJLANISHIDA SUN'IIY INTELLEKTDAN FOYDALANISH MASALALARI	300
Davletov Islambek Xalikovich, Normirzayev Ulmasjon Muzaffarjon o'g'li	
IQTISODIYOTDA SAMARALI RAQOBAT MUHITINI SHAKLLANTIRISH SHART-SHAROITLARI VA OMILLARI	304
Karimova Iroda Abdusattarovna	
"MENING MAKTABIM" LOYIHASINI OMMALASHTIRISH BO'YICHA XORIJIY MAMLAKATLAR TAJRIBASI	311
Dilshod Pulatov, Xamidaxon Akbarova, Dildora Mirzayeva	
ISSUES OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT IN THE EDUCATION MARKET	320
Inomiddin Imomov	
СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ МЕТОДА ОЦЕНКИ ИННОВАЦИОННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ С УЧЕТОМ СТЕПЕНИ НОВИЗНЫ И ЭФФЕКТОВ	324
Алиева Эльнара Аметовна	
ИНТЕГРАЦИЯ ЦИФРОВЫХ БИЗНЕС-МОДЕЛЕЙ В СИСТЕМУ КОНКУРЕНТНЫХ ПРЕИМУЩЕСТВ ПРЕДПРИЯТИЙ В УЗБЕКИСТАНЕ	331
Назарова Гулчехра Нурмуханбетовна	
ECONOMIC GROWTH: THEORETICAL AND PRACTICAL ASPECT	336
Bustonov Mansurjon Mardonakulovich	
AGROKLASTERDAGI XO'JALIK YURITUVCHI SUBYEKTLAR O'RTASIDAGI O'ZARO ALOQALAR MEKANIZMINING BUGUNGI HOLATI	342
Xaydarov Sardor Komil o'g'li	
SIMSIZ ALOQA TEXNOLOGIYALARI YORDAMIDA TEMIR YO'L STANSIYALARIDA POYEZDLAR HARAKATINI TASHKIL ETISH	350
Jonikulov Egamberdi Shavkat o'g'li	
GENDER SIYOSATI VA DEMOGRAFIK O'SISHNING INSON KAPITALIGA TA'SIRI	357
Ruzmetova Gulira'no Atabekovna	
СОСТОЯНИЕ ВИТАМИННО-МИНЕРАЛЬНОГО ОБМЕНА (ВИТАМИН D, КАЛЬЦИЙ, МАГНИЙ, ФОСФОР) У ДЕТЕЙ РАННЕГО ВОЗРАСТА С ОСТРОЙ ПНЕВМОНИЕЙ НА ФОНЕ ВЕГЕТАТИВНЫХ ДИСФУНКЦИЙ	364
Абдурахмонов Жасур Нематович, Шарипова Олия Аскаровна, Бахронов Шерзод Самиевич	
YASHIL IQTISODIYOTNING MOHIYATI VA TARKIBIY TUZILISHI	373
Kalandarova Elnura Muzaffar qizi	
ОСНОВНЫЕ НАПРАВЛЕНИЯ ОЦЕНКИ ФИНАНСОВОЙ УСТОЙЧИВОСТИ АО ХУДУДГАЗТАЪМИНОТ	377
Хусанов Дурбек Нишанович	
ТЕМИР YO'L TRANSPORTIDA NAZORAT GABARIT QURILMALARINING ZAMONAVIY HOLATI, TAHLILI VA HARAKAT TAKRIBI GABARITLARINI ANIQLASH USULINI TAKOMILLASHTIRISH	384
Xidirov Erkin Irgashovich	
QISHLOQ XO'JALIGIDA SUV RESURSLARIDAN FOYDALANISH VA SAMARALI TAQSIMLASHDA RIVOJLANGAN XORIJIY MAMLAKATLAR TAJRIBALARI	391
Amanbaev Amanali Ortazbaevich	
GLOBAL DARAJADA FAOLIYAT YURITADIGAN BRONLASH TIZIMLARINING ILG'OR XORIY TAJRIBALARI	396
Ismatillaeva Sitara Sayfidin qizi	
DAVLAT-XUSUSIY SHERIKLIGI ASOSIDA INFRATUZILMA LOYIHALARNI MOLIYALASHTIRISHNING NORMATIV-HUQUQIY ASOSLARI	403
Akmal Shodiyev	
QISHLOQ XO'JALIGI MAHSULOTLARI ISHLAB CHIQUVCHI KORXONALARDA LIZING MUNOSABATLARI HISOBİ	408
Inamov Abdusalom Muhamadovich, Inomov Sardor Abdusalomovich, Inomov Hasanboy Abdusalom o'g'li	

O'TKIR BRONXOLIT BILAN KASALLANGAN BOLALARDA KATAMNEZNING EKOLOGIK OMILLAR TA'SIRIDA UZIGA XOS KECHISHI.....	412
Azimova Kamola Talatovna	
THEORETICAL ASPECTS OF STUDYING CONCEPTS RELATED TO YOUTH TOURISM	416
Norboyev Allayor Ismoilovich, Mansurova Zebuniso Abdurashidovna	
THE ESSENTIAL STRATEGIES WAYS OF SERICULTURE INDUSTRY OF THE REPUBLIC OF UZBEKISTAN.....	420
Khojimatov Ravshanbek Rasuljonovich	
BLENDED LEARNING PLATFORMASI KANSEPSIYASI, ARXITEKTURASI VA FUNKSIONAL TUZILMASI.....	425
Qobulova Madina Tuxbatillo qizi, Mirzaaxmedov Muxammadbobur Karimberdiyevich	
ASALARICHILIKNI RIVOJLANTIRISHNING AHOLI DAROMADLARI VA FAROVONLIGIGA TA'SIRI: IQTISODIY TAHLIL VA EKONOMETRIK BAHOLASH	430
Kuanishbay Berdimuratov	
MARKETING EKOTIZIMINI SHAKLLANTIRISHGA OID XORIJIY YONDASHUVLAR TAHLILI	434
Sobirov Azizbek Avazbekovich	
УЧЕТНО-АНАЛИТИЧЕСКОЕ ОБЕСПЕЧЕНИЕ УПРАВЛЕНИЯ ДЕНЕЖНЫМИ ПОТОКАМИ ОРГАНИЗАЦИИ	443
Бабахонов Бабуржон Шухрат угли	
KICHIK BIZNES SUBYEKTLARIGA SOLIQ IMTIYOZLARINI QO'LLASH MASALALARI.....	449
Ibroximov Muxammadjon Abdullajanovich	
QISHLOQ XO'JALIGIDA LOGISTIKA BOSHQARUVINING RAQAMLI MODEL VA UNING SAMARADORLIGI	453
Olimova Bahora Shuxratovna	
СУЩНОСТЬ И ЭКОНОМИЧЕСКОЕ СОДЕРЖАНИЕ ФИНАНСОВЫХ РЕЗУЛЬТАТОВ ПРЕДПРИЯТИЯ.....	463
Муминходжаева Дилноза Рамизовна	
ИННОВАЦИОННЫЕ МЕТОДЫ УПРАВЛЕНИЯ ФИНАНСОВЫМИ РИСКАМИ В СЕЛЬСКОМ ХОЗЯЙСТВЕ НА ОСНОВЕ ЦИФРОВЫХ ТЕХНОЛОГИЙ И АНАЛИТИЧЕСКИХ ПЛАТФОРМ	468
Дурманов Акмал Шаймарданович	
УПРАВЛЕНИЕ ИННОВАЦИОННЫМ РАЗВИТИЕМ СОЦИАЛЬНОГО СЕКТОРА ЭКОНОМИКИ: ВЫЗОВЫ И НАПРАВЛЕНИЯ РЕФОРМ В СФЕРЕ ОБРАЗОВАНИЯ И ЗДРАВООХРАНЕНИЯ УЗБЕКИСТАНА.....	477
Холмуратов Джахонгир Салимбек угли	
O'ZBEKISTONDA XORIJIY INVESTITSİYALARNI JALB ETISHDA TIJORAT BANKLARINING ROLI.....	483
Yuldashev Erkin Xusanovich	
MINTAQAVIY INVESTITSIYA-INNOVASION JARAYONLARGA TA'SIR ETUVCHI OMILLAR	489
Xamrayev Quvvat Iskandarovich	
AGROKLAUSTERLARDA ICHKI SOTISH JARAYONIDA TRANSFERT BAHOLARNI BELGILASH USULLARINI TAKOMILLASHTIRISH	495
Eshmuradov Ulug'bek Tashmuratovich	

AGROKLASTERLARDA ICHKI SOTISH JARAYONIDA TRANSFERT BAHOLARNI BELGILASH USULLARINI TAKOMILLASHTIRISH

Eshmuradov Ulug'bek Tashmuratovich

Samarqand davlat veterinariya meditsinasi,
chorvachilik va biotexnologiyalar universiteti
"Buxgalteriya hisobi va audit" kafedrasini mudiri,
iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
ORCID: 0009-0005-5325-9176

Annotatsiya. Transfert baho bo'yicha ilmiy-uslubiy manbalarni tahlili, transfert baholash soliq solish nuqtai nazaridan hamda bir xo'jalik subyekti tarkibiy bo'linmalar o'rtasida o'zaro bo'ladigan hisob-kitoblarda qo'llaniladigan transfert baholarni bir-biridan farq qilishini ko'rsatmoqda. Mazkur maqolada agroklastarlarda ichki sotish jarayonida transfert bahoning nazariy asoslari, transfert bahoni belgilash usullari atroflicha o'rganilib, uni buxgalteriya hisobining xalqaro standartlari asosida takomillashtirish bo'yicha takliflar ishlab chiqilgan.

Kalit so'zlar: Transfert baho, agroklastarlarning ichki sotish jarayoni, javobgarlik markazlari, transfert baho belgilash usullari, "bozor bahosi", "tomonlarning o'zaro kelishuvi asosidagi shartnomaviy baho", "tannarx plyus foyda".

Abstract. Analysis of scientific and methodological sources on transfer pricing shows that transfer pricing differs from each other in terms of taxation and in calculations between structural divisions of one business entity. This article comprehensively studies the theoretical foundations of transfer pricing in the process of internal sales in agroclusters, methods for determining transfer pricing, and develops proposals for its improvement based on international accounting standards.

Keywords: Transfer pricing, internal sales process of agroclusters, responsibility centers, transfer pricing methods, "market price", "contractual price based on mutual agreement of the parties", "cost price plus profit".

Аннотация. Анализ научно-методологических источников по трансфертному ценообразованию показывает, что трансфертное ценообразование различается по способу налогообложения и по методам расчета между структурными единицами одного хозяйствующего субъекта. В данной статье всесторонне изучаются теоретические основы трансфертного ценообразования в процессе внутренних продаж в агрокластерах, методы определения трансфертного ценообразования и разрабатываются предложения по его совершенствованию на основе международных стандартов бухгалтерского учета.

Ключевые слова: Трансфертное ценообразование, процесс внутренних продаж агрокластеров, центры ответственности, методы трансфертного ценообразования, «рыночная цена», «договорная цена по взаимному соглашению сторон», «затраты плюс прибыль».

KIRISH

Bugungi kunda agroklastarlarda yuz beradigan xo'jalik operatsiyalarining asosiy qismi ishlab chiqarish bo'linmalariga to'g'ri keladi. Har bir ishlab chiqarish bo'linmasi ma'lum jarayonlarni amalga oshiradi va boshqa bo'linmalar bilan iqtisodiy munosabatda bo'ladi. Ushbu iqtisodiy munosabatlar bir bo'linma mahsulotini ikkinchi bo'linma tomonidan xomashyo sifatida foydalanishi yoki xizmat va ish bajaradigan bo'linmalarni bajargan ish va xizmat ko'rsatishi natijasida yuzaga keladi. Ushbu bo'linmalar yuridik jihatdan mustaqil bo'lmada,

yuritadigan faoliyatlari bo'yicha nisbatan mustaqil hisoblandi. Natijada, har bir bo'linma faoliyati natijalarini korxona tomonidan baholashda, asosiy masala bo'linmalarning xarajatlari va daromadlari hisoblanadi. Bo'linmalar daromadini aniqlash uchun ular faoliyatining natijasi bo'lgan mahsulot (ish, xizmat)lari uchun ichki baho belgilash lozim bo'ladi. Bu ichki baho korxona tomonidan belgilanib, hozirgi kunda buxgalteriya hisobida transfert baho hisoblanadi.

Tahlillar, agroklastarlarda transfert baholarni tarmoq xususiyatlarini hisobga olgan holda belgilash, transfert baholar asosida bo'linmalar daromadini aniqlash va bo'linmalar faoliyatini baholash tartibi bo'yicha tashkiliy-uslubiy jihatlarni takomillashtirish muammolari mavjudligini ko'rsatmoqda.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Transfert baho makroiqtisodiyotning turli tarmoqlarida va soliqqa tortish sohasida qo'llanilib kelinmoqda. Transfert bahoni belgilashning turli usullari bo'lib, ular bo'yicha tadqiqotlar olib borilgan bo'lib, uning natijasi ilmiy adabiyotlarda atroflicha yoritilgan.

“Transfer bahosi – bu aloqador tomonlar o'rtasidagi operatsiyalarda narxlash (baholash). Transfer baholar, odatda, bir guruh kompaniyalar (turdosh shaxslar guruhi) umumiy foydasini soliq solish qulayroq yurisdiksiyalarda joylashgan kompaniyalar foydasiga qayta taqsimlanishining oldini olish uchun fiskal organlar tomonidan nazorat qilinadi”.[11]

Amaldagi “Soliq kodeksi”ning VI.“Transfert narxni belgilashda soliq nazorati” bo'limida transfert baho to'g'risida ma'lumot berilib, bunda transfert baholarni belgilashda narxlar va soliq solish to'g'risidagi umumiy qoidalar, transfert bahoni belgilashda soliq nazoratida foydalaniladigan quyidagi usullar qayd etilgan:

- 1) taqqoslanadigan bozor baholarining usulidan;
- 2) keyingi realizatsiya qilish narxi usulidan;
- 3) xarajat usulidan;
- 4) taqqoslanadigan rentabellik usulidan;

5) foydani taqsimlash usulidan” deb belgilab qo'yilgan, ya'ni transfert bahoni belgilashning besh usuli haqida qayd etib o'tilgan.[1]

Kanadalik professor Entoni Atkinson fikricha, “Transfert baho – bu javobgarlik markazlari o'rtasida o'tkaziladigan mahsulotlar (tovarlar, xizmatlar) narxlarini aniqlashda korxonalar foydalanishi mumkin bo'lgan mexanizmlar va usullar to'plamidir. Shuningdek, transfert bahoning quyidagi usullarini qayd etadi:

1. Bozor bahosi asosida;
2. Xarajat asosida;
3. Shartnoma asosida;
4. Tartibga solinadigan asosda, tomonlar kelishuviga ko'ra”.[4]

Iqtisodiy hamkorlik va taraqqiyot tashkilotining transfert baholar bo'yicha tavsiyalari amaldagi usullarni ikkita guruhini ajratadi:

1. Tranzaksiya tahliliga asoslangan usullar:
  - taqqoslanadigan nazoratsiz baholar usuli;
  - keyingi sotish bahosi usuli;
  - “xarajatlar plyus” usuli.
2. Foyda tahliliga asoslangan usullar:
  - foydani taqsimlash usuli;
  - sof foyda usuli.[10]

Tadqiqotimiz agroklastarlarning ichki sotish jarayoni, ya'ni bir tarkibiy bo'linmadan ikkinchi tarkibiy bo'linmaga mahsulot, ish va xizmatlar o'tkazilganda qo'llaniladigan ichki baho (transfert baho) bo'lganligi uchun, bunda quyidagi mualliflar fikrlarini ham keltirib o'tamiz.

M.Z.Pizengols transfert baholar faqat boshqaruv hisobida qo'llanilishini qayd etib o'tgan. “Agar moliyaviy buxgalteriya hisobida materiallarni sotib olish va mahsulotlarni sotish uchun real narxlar qo'llanilsa, boshqaruv hisobida “transfer baholari” keng qo'llaniladi, ya'ni tashkilotning ichki tarkibiy bo'linmalari o'rtasidagi mahsulot, ishlar va xizmatlarni bir-biriga o'tkazishda hisob-kitoblarda qo'llaniladigan shartli baholar”.[7]

V.Ye.Kerimov transfert bahoni korxona ichidagi tarkibiy bo'linmalar o'rtasidagi hisob-kitoblarda qo'llaniladigan baho ekanligini ta'kidlab, “Transfert baho bir korxona ichida bir javobgarlik markazidan boshqa javobgarlik markaziga beriladigan mahsulot (materiallar, yarim tayyor mahsulotlar, tayyor mahsulotlar) yoki xizmatlar bahosini aniqlash uchun, faqat korxona ichida foydalaniladigan bahodir”.[6]

Boshqaruv buxgalteriya hisobi bo'yicha tadqiqotlar olib borgan o'zbekistonlik iqtisodchi-olimlar B.A.Xasanov va A.A.Xashimovlar fikricha: “Transfert baho korxona ichida bir javobgarlik markazidan boshqa javobgarlik markaziga o'tkaziladigan mahsulot (materiallar, yarim tayyor mahsulotlar, tayyor mahsulotlar) yoki xizmatlar bahosini aniqlash uchun foydalaniladigan bahodir”.[12]

Professor A.X.Pardayev va Z.A.Pardayevalar ham shunga yaqin bo'lgan fikrni bildirishgan: "Transfert baho – xo'jalik yurituvchi subyektning ichki o'tkazish bahosi. Xo'jalik yurituvchi subyekt bo'linmalari va segmentlari o'rtasida buyumlar va xizmatlar uzatiladigan baho. Bozor miqosida o'rnatilishi, tannarxga asoslanishi yoki kelishilgan bo'lishi mumkin". Transfert bahoni belgilashni xalqaro amaliyotda ham, milliy amaliyotda ham bir qancha usullari mavjud bo'lib, ulardan asosan to'rt usuldan ko'proq foydalanilishi ular tomonidan qayd etib o'tilgan: "Baho belgilash usullari:

- 1.O'zgaruvchan xarajatlar usuli
- 2.Yalpi foyda usuli
- 3.Sotish rentabelligi usuli"
- 4.Aktivlar rentabelligi usuli".[8]

Transfert baho bo'yicha ilmiy-uslubiy manbalarni tahlili, transfert baholash soliq solish nuqtai nazaridan hamda bir korxona tarkibiy bo'linmalar o'rtasida o'zaro bo'ladigan hisob-kitoblarda qo'llaniladigan transfert baholarni bir-biridan farq qilishini ko'rsatmoqda.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Ushbu maqolada bir qator ilmiy-uslubiy yondashuvlar, xususan, tahliliy o'rganish doirasida qiyoslash, guruhlashtirish, taqqoslash, monografik kuzatish hamda iqtisodiy tahlilning boshqa usullaridan foydalanildi, shuningdek, o'rganilayotgan masalalar bo'yicha statistik ma'lumotlar va ko'rsatkichlar hamda normativ-huquqiy hujjatlar asosida tahlillar amalga oshirildi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Raqobatga asoslangan bozor iqtisodiyoti sharoitida amalga oshirilayotgan islohotlar natijasida shakllangan agroklasterlarning huquqiy, tashkiliy va iqtisodiy munosabatlarning takomillashtirilib borilishi keyingi yillarda qishloq xo'jalik mahsulotlari ishlab chiqarish hajmining tahlili, o'sish sur'atlari yildan-yilga ortib borayotganini ko'rsatmoqda (1-jadval).

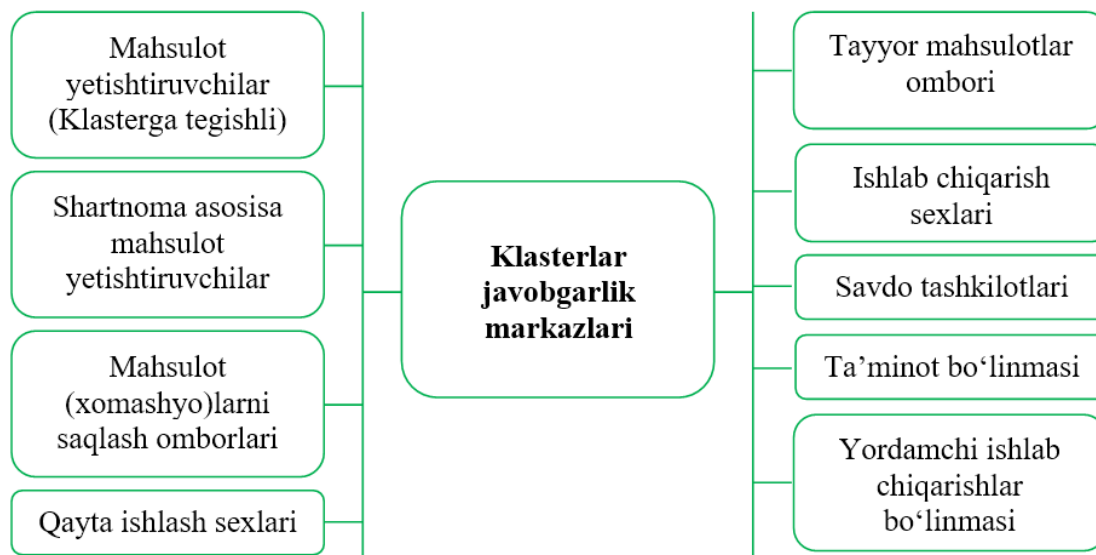
1-jadval. Qishloq xo'jaligi mahsulotlari ishlab chiqarishning 2020-2024-yillarda umumiy hajmi va o'sish sur'atlari[13]¹

Ko'rsatkichlar	2020-yil	2021-yil	2022-yil	2023-yil	2024-yil
Qishloq xo'jaligi mahsulotlari umumiy hajmi (yillik), mlrd. so'mda	250250,6	303415,5	345191,7	405418	439948
Qishloq xo'jaligi mahsulotlari umumiy hajmining o'sish sur'ati, foizda	102,7	103,9	103,6	104,0	103,1
shu jumladan:					
Fermer xo'jaliklarida yetishtirilgan	105,6	106,2	105	105,8	103,5
Dehqon va tomorqa xo'jaliklarida yetishtirilgan	100,5	101,5	101,1	101,4	102,7
Qishloq xo'jaligi faoliyatini amalga oshiruvchi tashkilotlarda yetishtirilgan	121,5	126,2	126,7	119	102,7
Dehqonchilik mahsulotlari umumiy hajmi (yillik), mlrd. so'mda	123858,8	152130,4	177962,7	203082,7	218400,2
Dehqonchilik mahsuloti umumiy hajmining o'sish sur'ati, foizda	103,2	104,3	103,8	104,3	102,1
shu jumladan:					
Fermer xo'jaliklarida yetishtirilgan	106,2	105,5	103,6	105,7	102,9
Dehqon va tomorqa xo'jaliklarida yetishtirilgan	96,4	99,5	100,6	100,1	100,9
Qishloq xo'jaligi faoliyatini amalga oshiruvchi tashkilotlarda yetishtirilgan	147,5	129,1	123,9	112,8	102,3
Chorvachilik mahsulotlari umumiy hajmi (yillik), mlrd. so'mda	126391,8	151285,1	167229	202335,3	221547,8
Chorvachilik mahsuloti umumiy hajmining o'sish sur'ati, foizda	102,1	103,5	103,3	103,7	104
shu jumladan:					
Fermer xo'jaliklarida yetishtirilgan	99,4	113,5	118,3	107,3	108,4
Dehqon va tomorqa xo'jaliklarida yetishtirilgan	102,7	102,4	101,3	102,0	103,5
Qishloq xo'jaligi faoliyatini amalga oshiruvchi tashkilotlarda yetishtirilgan	91,5	121,0	132,1	131,8	107,7

1 <https://stat.uz/uz/rasmiy-statistika/agriculture-2> ma'lumotlari asosida muallif tomonidan tayyorlandi

Hozirgi kunda ishlab chiqarayotgan mahsulotlari turlariga qarab, paxta-to'qimachilik, g'allachilik, meva-sabzavotchilik, baliqchilik, pillachilik va boshqa turdagi agroklastlar faoliyat yuritmoqda. Agroklastlarda yetishtirilayotgan mahsulot turlari va ularni tayyor mahsulot sifatida iste'molchilarga yetkazishi xususiyatlariga qarab bir nechta tarkibiy bo'linmalardan tashkil topib, buxgalteriya hisobida bular javobgarlik markazlari hisoblanadi (1-rasm).

Agroklastlarni tarkibiy tuzilishidan ko'rinib turibdiki, ular bir nechta tarkibi bo'linmalar (javobgarlik markazlari)dan tashkil topgan bo'lib, agroklastning faoliyati ana shu tarkibi bo'linmalar faoliyati bilan bog'liq. Ushbu tarkibiy bo'linmalar boshqaruv hisobida javobgarlik markazlari bo'lib, ular xarajatlari va daromadlarini alohida yuritish maqsadga muvofiq bo'ladi.

1-rasm. Agroklastlarning javobgarlik markazlari[9]²

Bu javobgarlik markazlari faoliyatini tahlil, nazorat qilish va baholash imkonini beradi, natijada qabul qilinadigan boshqaruv qarorlari ta'sirchanligi va samaradorligi oshadi.

Javobgarlik markazlari bo'yicha xarajatlarni hisobga olishda, ular tomonidan boshqa javobgarlik markazidan ko'rsatilgan xizmat, berilgan xomashyo yoki mahsulotni baholashda hamda o'zi tomonidan boshqa javobgarlik markaziga ko'rsatilgan xizmat, berilgan xomashyo yoki mahsulotni baholashda transfert bahoga ehtiyoj sezadi.

Transfert bahoni belgilash korxonada ishlab chiqarishni tashkil etishning shakli (markazlashtirilgan va markazlashtirilmagan)ga bog'liq bo'ladi. Agroklastlarda ishlab chiqarishni tashkil etish markazlashtirilmagan shaklda tashkil etilgan bo'lib, javobgarlik markazlari agroklast rahbariyatiga bo'ysinsada, ishlab chiqarish nuqtai-nazaridan mustaqil hisoblanadi. Agroklast ichidagi transfert baho har bir javobgarlik markazlari xarajatlari, daromadlari va foydasini aniq va ishonchli aniqlash imkoniyatini beradigan holda o'rnatilgan bo'lishi kerak. Transfert baho nafaqat javobgarlik markazlari natijalarini aniqlash uchun, balki "qanday qilib ishlab chiqarish va sotib olish", "sotish va undan keyin ishlov berish" kabi savollar bo'yicha boshqaruv qarorlari qabul qilish hamda javobgarlik markazlari faoliyatini baholash uchun katta ahamiyat kasb etadi.

Agroklastlarda transfert bahoni belgilash quyidagi asosiy talablarga javob berishi lozim:

- agroklastning pirovard maqsadiga erishishini va javobgarlik markazlari maksadlarini agroklastning umumiy maksadlari bilan uyg'un bo'lishini ta'minlash;
- boshqaruvning turli darajalarida menejerlar uchun moslashuvchan va bir xilda bo'lishi kerak. Transfert baho javobgarlik markazi-sotuvchining mahsulot va xizmatlarini xarid qilgan javobgarlik markazi-xaridor faoliyatini samaradorligiga salbiy ta'sir qilmasligi lozim;
- sotuvchi va xaridor javobgarlik markazlarini faoliyatlari bo'yicha mustaqilligiga salbiy ta'sir qilmasligi kerak;
- ichki va tashqi bozorlarning o'zgaruvchan sharoitlarini tez ilg'ab olish, foydani samarali sohalarga yo'naltirish imkonini berish;
- amaldagi qonunlar talablari asosida shakllantirilishi va ularga mos kelishi lozim.

Transfert baholarni belgilashning bir qancha usullari mavjud bo'lsada, amaliyotda ularning qo'llanilishi iqtisodiyot tarmoqlaridagi korxonalarning xususiyatlariga bog'liq bo'ladi. Sanoat korxonalari amaliyotida

2 Muallif ishlanmasi.

“shartnomaviy bozor bahosi”dan transfert baho sifatida foydalanadi, boshqa tarmoq korxonalarida esa “to‘liq tannarx plyus foyda” usulidan ko‘proq foydalanadi.

Olib borilgan tadqiqotlarimiz natijasida, agroklastarlarda bir qancha javobgarlik markazlari bo‘lib, ularda transfert baholarni shakllantirish usullari (“bozor bahosi”, “tomonlarning o‘zaro kelishuvi asosidagi shartnomaviy baho”, “tannarx plyus foyda”) qo‘llanilishi o‘rganildi (3-jadval).

3-jadval. Agroklastarlarda transfert bahoni shakllantirishda qo‘llaniladigan usullar[5]³

Javobgarlik markazi (sotuvchi)	Javobgarlik markazi (oluvchi)	Transfert bahoni belgilash usuli
Mahsulot yetishtiruvchilar	Saqlash omborlari	Bozor bahosi
Saqlash omborlari	Qayta ishlash sexi	Tannarx plyus foyda
Qayta ishlash sexi	Tayyor mahsulot ombori	Tannarx plyus foyda
Tayyor mahsulot ombori	Ishlab chiqarish sexi	Tannarx plyus foyda
Ishlab chiqarish sexi	Savdo tashkilotlari	Tannarx plyus foyda
Yordamchi ishlab chiqarish bo‘linmasi	Mahsulot yetishtiruvchilar	Tannarx plyus foyda
	Saqlash omborlari	
	Qayta ishlash sexi	
	Tayyor mahsulot ombori	
	Ishlab chiqarish sexi	Tomonlarning o‘zaro kelishuvi asosidagi shartnomaviy baho
	Savdo tashkilotlari	
Klaster ta‘minotchilari	Mahsulot yetishtiruvchilar	Bozor bahosi
	Saqlash omborlari	
	Qayta ishlash sexi	
	Tayyor mahsulot ombori	
	Ishlab chiqarish sexi	
	Savdo tashkilotlari	

Agroklastarlarda transfert bahoni shakllantirishning “bozor bahosi” usulini qo‘llash ancha qulay bo‘lib, bunda transfert baho bozorda shakllangan bahoga tenglashtirib olinadi. Ushbu usulni kamchilik tomoni shundan iboratki, bozor bahosi talab va taklifdan kelib chiqib shakllanganligi tufayli, mavsumiy haraklarning ta‘sirida tez o‘zgaruvchan bo‘ladi.

Transfert baho “tannarx plyus foyda” usuli asosan javobgarlik markazlari xarajatlar uchun javobgar bo‘lganda qo‘llaniladi. Biroq bu usul mablag‘larni tejash imkoniyatini pasaytiradi, ya‘ni haqiqiy tannarx qancha yuqori bo‘lsa, sotuvchi javobgarlik markazi sotish bahosini shuncha baland belgilaydi. Shuning uchun, ushbu usulda transfert bahoni belgilash vaqtida agroklastar tarkibiga kiruvchi javobgarlik markazlarini foyda yoki investitsiya markazlari sifatida emas, balki xarajatlar markazlari sifatida qarash lozim bo‘ladi.

Agroklastarlarda transfert baho belgilashning “Tomonlarning o‘zaro kelishuvi asosidagi shartnomaviy baho” usuli ham qo‘llaniladi. Bu asosan qishloq xo‘jaligi mahsulot yetishtiruvchilardan mahsulotlar (xomashyo) sotib olinganda qo‘llaniladi. Bu usulni afzalligi, agroklastarlar xomashyo sifatida sotib oladigan mahsulotlarning asosiy qismi klaster bilan shartnoma asosida faoliyat yuritayotgan fermer xo‘jaliklarida yetishtiriladi. Ular mahsulotini klasterga erkin shartnomaviy bahoda sotadilar.

Shunday qilib, agroklastarlarda transfert baho belgilash usullarini maqbulini aniqlash, ularda ishlab chiqarish bo‘linmalari (javob markazlari)ning o‘zaro hisob-kitoblari qo‘llash, har bir javobgarlik markazlari faoliyatini baholash orqalari agroklastarlarda boshqaruv qarorlari samaradorligini oshirib, barqaror rivojlanishni ta‘minlaydi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Tadqiqotlar tahlili, agroklastarlarda baho siyosatini ishlab chiqilmaganligi, javobgarlik markazlarini bir-biri bilan iqtisodiy munosabatlarda foydalaniladigan transfert bahoni belgilash usullari aniq belgilab qo‘yilmaganligini ko‘rsatmoqda.

Agroklastarlar tarkibida ishlab chiqarish bo‘linmalari (javobgarlik markazlari) bir-biri bilan bog‘liqligi, birining barqaror faoliyati ikkinchisining faoliyatiga ijobiy ta‘sir ko‘rsatishini hisobga olgan holda, transfert bahoni belgilashda “tannarx plyus foyda” usulini qo‘llash maqsadga muvofiq bo‘ladi. Albatta bunda, javobgarlik markazlarini foyda yoki investitsiya markazlari sifatida emas, balki xarajatlar markazlari sifatida qarab, tannarx ustidan nazorat olib borilishi lozim.

Agroklastarlarda ichki sotish jarayonida transfert baholarni belgilash usullarini takomillashtirish bo'yicha olib borgan tadqiqotlarimiz natijasida quyidagilarga erishildi:

- agroklastarlarda baho siyosatini ishlab chiqish va ichki sotish jarayonida, bir javobgarlik markazidan ikkinchi javobgarlik markaziga mahsulotlar o'tkazilganda yoki ish va xizmatlar ko'rsatilganda transfert bahoni belgilashda qo'llaniladigan usulni aniq belgilab olish zaruriyati mavjudligi asoslandi;

- agroklastarlar transfert baho belgilashda "tannarx plyus foyda" usulini qo'llash, bunda javobgarlik markazlarini xarajatlar markazlari sifatida qaralib, tannarx ustidan nazorat olib borilishini ta'minlashga imkon berdi;

- har bir javobgarlik markazlari faoliyatini o'rnatilgan transfert baholardan foydalanib, moliyaviy natijalarini aniqlash orqali baholash tizimi yo'lga qo'yilishi va u javobgarlik markazlari faoliyatini baholash imkonini yaratishi asoslandi.

Bular respublikamizda xo'jalik yuritishni yangi shakli hisoblangan agroklastarlarda boshqaruv hisobini rivojlantirishga hissa qo'shib, ishlab chiqarish bo'linmalari (javobgarlik markazlar) faoliyatini baholash va nazorat qilish bo'yicha boshqaruv qarorlari samaradorligini oshiradi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. O'zbekiston Respublikasining Soliq Kodeksi (yangi tahrirda). O'RQ-599-son, 30.12.2019-y. //lex.uz
2. Alikulov, A., Eshmuradov, U., Yuldashev, S., Raximova, U., Yorbekova, D., & Ishturdiyev, H. (2024). Improving cost accounting for sales of agricultural products. World of Science, 7(4), 160-169.
3. Alikulov, A., Eshmuradov, U., & Abdushukurov, K. (2024). Improving Cost Accounting for Sales of Agricultural Products in Farms. YASHIL IQTISODIYOT VA TARAQQIYOT, 2(1).
4. Аткинсон Э.А., Банкер Р.Д., Каплан Р.С., Янг М.С. (2005). Управленческий учёт. - 3-е издание. - М.: Издательский дом «Вильямс». - с. 782-783.
5. Eshmuradov, U. B. (2024). Agroklastarlar ichki sotish jarayonida transfert baholarni belgilashni tashkiliy-uslubiy jihatlari. YASHIL IQTISODIYOT VA TARAQQIYOT, 2(1).
6. Керимов В. Э. (2002). Бухгалтерский учет на производственных предприятиях: Учебник.-2-е изд., изм. и доп. - М.: изд. «Дашков и К». – с. 127.
7. Пизенгольц М. 3. Бухгалтерский учет в сельском хозяйстве: Учебник.-М.:«Финансы и статистика», 4-е изд., перераб. и доп. 2002. с.3-4.
8. Pardayev A.X., Pardayeva Z.A. Boshqaruv hisobi. Darslik. -T.:«TAFAKKUR» nashriyoti, 2014. - B 390.
9. Tashmuratovich, E. U. (2023). Accounting and audit improvement of ready sale products in agrocluster. The Journal of Economics, Finance and Innovation, 649-657.
10. Tashmuratovich, E. U. B., & Xaitovich, Y. S. (2024). G 'ALLACHILIK KLASSTERLARIDA TRANSFERT BAHO BELGILASHNI USULLARI TAHLILI. Scientific Journal of Actuarial Finance and Accounting, 4(01), 133-141.
11. Ulugbek, T. E., & Abdimumin, I. A. (2014). Improvement Accounting Of Sales Agricultural Products On Farm Enterprises. SEA-Practical Application of Science, (5), 649-654.
12. Xasanov B., Xashimov A. (2013). Boshqaruv hisobi. -T: Cho'lpon nomidagi NMIU nashriyoti. – B.213.
13. <https://stat.uz/uz/rasmiy-statistika/agriculture-2>

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Zokir Alibekov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2025. № 12

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Muhandislik va iqtisodiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

"Muhandislik va iqtisodiyot" jurnali 26.06.2023-yildan
O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi
Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan
№S-5669245 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.
Litsenziya raqami: №095310.

**Manzilimiz: Toshkent shahri Yunusobod
tumani 15-mavze 19-uy**

+998 93 718 40 07

<https://muhandislik-iqtisodiyot.uz/index.php/journal>

t.me/yait_2100